

УДК 330.322

І.А. БІЛОШЕНКО

*Національний аерокосмічний університет ім. М.Є. Жуковського
«Харківський авіаційний інститут»*

УДОСКОНАЛЕННЯ КЛАСИФІКАЦІЇ МЕХАНІЗМІВ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ ІНВЕСТИЦІЙНИМИ ПРОЦЕСАМИ

Проведено аналіз щодо структури механізмів державного управління інвестиційними процесами, виявлено склад основних елементів що притаманні механізмам управління об'єктами в економічній сфері. Розроблено класифікацію механізмів державного управління інвестиційними процесами за окремими ознаками: за об'єктом управління; за рівнем локалізації об'єкту управління; за переліком функцій управління; за складом груп в структурі механізму; за інструментами окремих елементів механізму. Також, пропонується класифікація механізмів за характером впливу на об'єкти управління за наступними ознаками: за характером впливу механізму на інвестиційну активність об'єкта управління; за характером впливу механізму на стан бюджетів усіх рівнів; за характером впливу механізму на вибір джерела фінансування інвестиційного проекту; за характером дій щодо залучення інвестицій у пріоритетні галузі економіки.

Ключові слова: механізми управління інвестиційними процесами, важелі механізмів, інструменти механізмів, класифікаційні ознаки, чинники впливу, склад груп, структура механізмів управління.

Вступ

Перехід економіки України на інвестиційно-інноваційну модель розвитку потребує активізації інноваційних процесів і підвищення ефективності інвестиційних ресурсів. Ефективність використання обмежених інвестиційних ресурсів залежить від залучення інвестицій саме в пріоритетні сфери розвитку економіки регіонів та держави в цілому. Це, в свою чергу, потребує розробки і впровадження економічних регуляторів або меха-

нізмів стимулювання регіональної інвестиційної активності. Підвищення інвестиційної активності в регіоні можливо лише за умови врахування інтересів усіх учасників інвестиційного процесу. Інтереси учасників майже завжди не співпадають і їх мотивація потребує вживання окремих механізмів впливу на прийняття рішення щодо участі в інвестиційному процесі.

Постановка проблеми

Розробці та удосконаленню механізмів державного управління інвестиційними процесами присвячені роботи наступних вчених: Н.В. Бібік, В.Є. Будякова, М.І. Долішнього, Н.В. Єжакової, О.Б. Жихор, В.Д. Кириллова, Л.Л. Ковальської, С.М. Лакіш, Т.Г. Логутової, В.Ф. Мартиненко, О.Б. Піріашвілі, Р.М. Романінець, І.Б. Скворцова, О.І. Тивончук, В.Р. Ткачука, О.П. Чучко та інших.

Проведений аналіз наукових праць з проблем державного та регіонального управління свідчить про те, що останнім часом державне управління, як наука, інтенсивно розвивається в напрямі теоретико-методологічного забезпечення, зокрема в розробці та удосконаленні механізмів державного управління інвестиційними процесами. На цей час розроблено велику кількість механізмів державного та регіонального управління, але слід підкреслити, що різні механізми здійснюють неоднозначний вплив на активність кожного з учасників інвестиційно-інноваційного процесу (суб'єктів господарювання, яких умовно можна поділити на чотири групи: суб'єкти формування інвестиційних ресурсів, суб'єкти забезпечення інвестиційного процесу, суб'єкти створення інноваційного продукту та суб'єкти управління інвестиційно-інноваційними процесами). По-перше, чинники, що впливають на інвестиційні рішення кожного з учасників процесу дуже відрізняються. По-друге, саме поняття «ефективність інвестиційного процесу» кожним учасником розглядається з позиції його власних інтересів, які дуже часто не співпадають. Яскравою ілюстрацією сказаного може слугувати впровадження та згодом призупинення дії такого механізму активізації інвестиційних процесів, як введення в Україні вільних економічних зон (ВЕЗ) та територій пріоритетного розвитку (ТПР) зі спеціальним (пільговим) режимом інвестування. З погляду на те, що впровадження цього механізму дало позитивні результати більш ніж у ста країнах світу (у тому числі Англія,

Франція, Німеччина, США у свій час широко використовували його) вважається доцільним більш ретельно переглянути можливість застосування цього і інших альтернативних механізмів з урахуванням інтересів усіх учасників інвестиційно-інноваційних процесів усіх рівнів: власного, корпоративного, регіонального, державного [1]. Дієвим інструментом якісного аналізу впливу механізмів державного управління на об'єкт управління слугує класифікація механізмів за окремими ознаками.

Актуальність роботи полягає в тому, що класифікація за окремими ознаками, як інструмент аналізу механізмів, дозволить виявити та врахувати чинники впливу різних механізмів (з їхніми інструментами та важелями) на активність кожного з учасників інвестиційно-інноваційних процесів, що сприятиме позитивному розвитку цих процесів на рівні регіону та держави в цілому.

Об'єкт дослідження – механізми державного управління інвестиційними процесами.

Предмет дослідження – класифікаційні ознаки важелів, інструментів та в цілому механізмів державного управління інвестиційними процесами.

Мета даної роботи – запропонувати удосконалену класифікацію механізмів державного управління інвестиційними процесами.

1. Аналіз дійсних класифікацій механізмів державного управління інвестиційними процесами

Питанням класифікації механізмів державного управління інвестиційно-інноваційних процесів приділяли увагу наступні вчені: Л.В. Довганюк, Н.В. Єжакова, О.Б. Жихор, В.Д. Кириллов, Л.Л. Ковальська, О.М. Шкільнюк та інші.

Аналіз робіт цих авторів щодо структури механізму державного управління інвестиційною діяльністю за складом елементів свідчить про те, що визнаним вважається наступний склад елементів [2 – 4]: правовий блок, організаційний блок, економічний блок та інформаційний блок за якими відбувається класифікація інструментів механізмів, тобто: правовий блок містить правові інструменти, організаційний блок містить організаційні інструменти, економічний блок містить економічні інструменти, а інформаційний блок містить інформаційні інструменти.

Необхідно підкреслити, що кожен механізм має особливе змістовне наповнення цих елементів інструментами та важелями за допомогою яких відбувається вплив на об'єкт управління. Цей вплив має різний характер. Так, механізми, що регулюють приплив іноземних інвестицій (тобто впливають на прийняття інвестиційних рішень іноземних інвесторів) на основі законодавчих норм і правил відносять до прямих чи формальних [5, с.63]. У свою чергу, прямі обмеження поділяються на абсолютні й відносні.

За часів розвитку ринкових відносин набувають актуальності групування важелів впливу на інвестиційну активність суб'єктів господарювання за ознаками: ринкові або неринкові.

Так, В.Д. Кириллов запропонував класифікацію механізмів стимулювання інвестиційних процесів шляхом групування їхніх важелів та інструментів наступним чином [6]:

- ринкові, неринкові та частково ринкові;
- за походженням і сферою впливу.

За місцем виникнення (за походженням) і сферою впливу Кириллов пропонує всі ринкові стимули класифікувати на кілька основних груп: «зовнішні фактори», «розподіл витрат на інвестиції», «внутрішні джерела інвестування», «зовнішні джерела інвестування» і «внутрішня політика підприємства».

Аналізуючи запропоновані класифікаційні ознаки, можна прийти до висновку, що вони не дозволяють виявити, які саме чинники впливають на активність потенційних інвесторів, які на активність суб'єктів господарювання, що здійснюють реалізацію інноваційного проекту, а які на ефективність самого інвестиційного процесу. Такий стан справ не сприяє якісному управлінню інвестиційно-інноваційними процесами, як на рівні окремих підприємств, так і на рівні окремих регіонів та держави в цілому.

Таким чином, можна прийти до висновку, що необхідно удосконалити класифікацію механізмів державного управління інвестиційних процесів (МДУП) за допомогою якої у дослідників з'явиться змога здійснювати всебічний аналіз впливу важелів та інструментів окремих механізмів на всіх учасників інвестиційного процесу та в цілому на результати інвестиційного процесу на різних рівнях (на рівнях окремих підприємств, галузей, регіонів та держави в цілому).

2. Удосконалена класифікація механізмів державного управління інноваційно-інвестиційними процесами в регіонах

Визначення можливостей впливу важелів та інструментів окремих МДУП на активність учасників інвестиційних процесів регіону (держави) вимагає групування всіх учасників за їх місцем в структурі інвестиційного середовища. Аналіз робіт В.Ф. Мартиненко і Ю.В. Орловської [7; 8] щодо умов функціонування інвестиційного середовища регіону дозволяє автору умовно поділити всіх учасників на чотири групи:

- суб'єктів формування інвестиційних ресурсів;
- суб'єктів забезпечення інвестиційного процесу;
- суб'єктів створення інноваційного продукту;
- інституціональних суб'єктів управління інвестиційно-інноваційними процесами на рівні регіонів чи держави в цілому.

За цих обставин автор пропонує класифікувати механізми державного управління інвестиційними процесами за ознакою: «за об'єктом управління». Необхідно підкреслити, що особливої уваги потребує виділення характеристик окремих сфер об'єкту управління, (предметів управління) на які очікується дієвий вплив інструментів та важелів окремих механізмів з урахуванням чинників, що впливають на інвестиційну активність суб'єктів окремих груп. Не менш важливим можна вважати класифікацію МДУП за ознакою: «за рівнем локалізації об'єкту управління». Класифікація механізмів державного управління інвестиційними процесами за цими ознаками наведена у табл. 1.

Основним мотивом, що спонукає суб'єктів господарювання до активних дій щодо участі в реалізації інноваційного проекту в умовах ринкових відносин є: максимізація прибутку та прагнення до забезпечення конкурентоздатності підприємства в галузі. Але брак власних джерел фінансування слугує певним гальмом. Вартість залучених та запозичених джерел фінансування суттєво зменшує бажаний прибуток, а у деяких випадках ставить під загрозу як життєздатність проекту, так і взагалі фінансову стійкість підприємства [9]. Беручи до уваги ці обставини, можна прийти до висновку, що вплив на активність суб'єктів створення інноваційного продукту щодо їх участі у інвестиційно-інноваційних процесах можна здійснити за допомогою саме тих важелів механізму державного управління, які дозволять

учасникам проектів «компенсувати» зменшення прибутку до бажаного рівня, що в свою чергу дозволить їм підвищити рівень конкурентоздатності підприємства в галузі або утримати його на попередньому рівні.

Таблиця 1

Класифікація механізмів державного управління інвестиційними процесами за об'єктом управління та рівнем його локалізації

№ з/п	Ознаки класифікації	Об'єкт управління	Характеристики окремих сфер об'єкту управління, (предмети управління), на які очікується дієвий вплив інструментів та важелів окремих механізмів
1.*	За об'єктом управління	1. Підприємство, як суб'єкт господарювання (розробки, створення або впровадження інноваційного продукту)	Інвестиційно-інноваційна політика (зокрема формування портфеля проектів та вибір джерел фінансування)
		2. Суб'єкти формування інвестиційних ресурсів	Схильність суб'єктів до інвестування
		3. Суб'єкти забезпечення інвестиційного процесу	Усі аспекти що характеризують рівень розвитку інвестиційної інфраструктури.
		4. Інституціональні суб'єкти управління інвестиційно-інноваційними процесами на рівні регіонів чи держави в цілому	Усі аспекти що характеризують стан інвестиційного клімату регіону (держави)
		5. Інвестиційні процеси всіх рівнів:	
		а) підприємство,	Динаміка розвитку та ефективність інноваційних процесів на підприємстві
		б) галузь,	Динаміка розвитку та ефективність інноваційних процесів в галузі
		в) регіон,	Динаміка розвитку та ефективність інноваційних процесів в регіоні
г) держава	Динаміка розвитку та ефективність інноваційних процесів в державі		

Примітка: * - класифікаційні ознаки запропоновані автором.

Суб'єктів формування інвестиційних ресурсів (інвесторів) спонукають до активних дій такі чинники як: бажана норма прибутку на вкладений капітал, строк окупності та мінімізація ризиків. Їх участь у реалізації інноваційних проектів в галузях пріоритетного розвитку не відповідає

цим вимогам. Як свідчить статистика, найбільш привабливими для інвестування є фінансова галузь, ігровий бізнес та операції з нерухомістю [10]. Ці тенденції є характерними щодо діяльності інвесторів будь-якого походження, але іноземні інвестори першочергово звертають увагу на розвиненість інвестиційної інфраструктури в регіоні та на інвестиційний клімат у державі.

Розвиненість інвестиційної інфраструктури пов'язано з підприємницькою активністю суб'єктів забезпечення інвестиційного процесу та з можливостями державного бюджету щодо фінансування загальнодержавних об'єктів інфраструктури. Функція контролю за станом інвестиційного клімату та розробка і впровадження інструментів державного управління щодо поліпшення його стану також, як і контролю за виконанням бюджету покладена на інституціональних суб'єктів управління інвестиційно-інноваційними процесами на рівні регіонів чи держави в цілому.

Такий стан справ потребує розробки і впровадження відмінних інструментів та важелів МДУП, таких що враховують інтереси усіх груп учасників цих процесів.

Удосконалення механізмів державного управління з урахуванням окреслених вимог потребує удосконалення класифікації механізмів державного управління інвестиційними процесами. Автор пропонує доповнити дієву класифікацію наступними класифікаційними ознаками: «за інструментами та важелями окремих елементів механізму».

Особливої уваги набуває інформаційний елемент механізму (в якості предмету аналізу окремо виділено інструменти що впливають на якість інформації щодо об'єкту управління та інструменти що не впливають на якість інформації щодо об'єкту управління). Класифікація МДУП за цими ознаками наведена у табл. 2.

На думку автора класифікація механізмів державного регулювання за такою ознакою, як «напрямок впливу» не дає вичерпаної оцінити характеру впливу дійсних механізмів на об'єкти управління (наприклад, на стан бюджетів всіх рівнів у разі реалізації проекту). Тому пропонується до класифікації механізмів за характером впливу на об'єкти управління включити класифікацію за ознакою «за характером впливу механізму на стан бюджетів усіх рівнів».

Таблиця 2

Класифікація механізмів за інструментами та важелями

№ з/п	Ознаки класифікації	Ідентифікація окремих груп механізмів	Характеристика окремих груп механізмів
1	2	3	4
1.*	За складом груп в структурі механізму	1) правовий блок (правові інструменти)	Система розробки законодавчих актів та нормативно-інструктивних документів стосовно державного регулювання інвестиційної та інноваційної діяльності, захисту прав суб'єктів.
		2) економічний блок (економічні інструменти)	а) формування інноваційно-інвестиційної політики розвитку регіону (держави); б) формування соціально-економічних програм розвитку; в) формування умов здійснення інвестиційних процесів; г) формування джерел інвестування шляхом стимулювання залучення інвестиційних ресурсів засобами грошово-кредитної, бюджетно-податкової та амортизаційної політики.
		3) організаційний блок (організаційні інструменти)	а) формування системи державних органів регулювання інвестиційно-інноваційної діяльності; б) організація розробки і реалізації загальнодержавних, галузевих та регіональних інноваційно-інвестиційних програм.
2.*	За складом груп в структурі механізму	4) інформаційний блок	Формування прозорого інформаційного забезпечення і моніторингу щодо: – інвестиційної привабливості проектів, підприємств, галузей, регіонів та інвестиційного клімату взагалі; – переліку галузей пріоритетного розвитку; – стану основного капіталу національної економіки; обсягах залучення інвестицій наявних інвестиційно-інноваційних проектів;
3.	За важелями (засобами) окремих елементів механізму	1) правовий блок	Правові акти: закони, постанови, розпорядження
		2) економічний блок	% ставки; податкові пільги; фінансові інструменти; квоти
		3) організаційний блок	Організаційні структури, функції окремих елементів організаційних структур, схеми комунікацій

Закінчення табл. 2

1	2	3	4
3.		4)* інформаційний блок	а) важелі, що впливають на якість інформації щодо об'єкту управління: моделі, методи, методики, програмні продукти; б) важелі, що не впливають на якість інформації щодо об'єкту управління: статистичні дані, затверджені форми звітів

Примітка: * – класифікаційні ознаки, запропоновані автором.

Криза банківської сфери звела нанівець програму капіталізації банків і можливість отримання довгострокових кредитів на фінансування інвестиційно-інноваційної програми розвитку суб'єктів господарювання. Тому стає дуже актуальним оцінка впливу дійсних механізмів на вартість джерел фінансування, що в свою чергу сприяє вибору того чи іншого джерела. У зв'язку з цим автор пропонує класифікувати дійсні механізми за ознакою «за характером впливу механізму на вибір джерела фінансування інвестиційного проекту». Ключовим завданням регіональної інвестиційної політики залишається залучення інвестицій до галузей пріоритетного розвитку. Тому вважається доцільним класифікувати дійсні механізми за ознакою «за характером дій щодо залучення інвестицій у пріоритетні галузі економіки». Класифікація механізмів за характером впливу на об'єкти управління наведена у табл. 3.

Висновки

Використання запропонованих класифікацій механізмів державного управління інвестиційними процесами буде сприяти проведенню ретельного і всебічного якісного аналізу впливу цих механізмів на активність суб'єктів інвестиційного процесу та на стан інвестиційного середовища. Це, в свою чергу, дозволить виявити їх недоліки та напрями удосконалення шляхом розробки та впровадження нових важелів організаційних, економічних, правових та інформаційних інструментів МДУП, що сприятиме підвищенню ефективності інвестиційно-інноваційних процесів та переходу економіки держави на новий рівень розвитку.

Таблиця 3

Класифікація механізмів за характером впливу на об'єкти управління

№ з/п	Ознаки класифікації	Характер впливу на об'єкт управління
1.	За характером впливу механізму на інвестиційну активність об'єкта управління	а) прямий характер впливу; б) опосередкований характер впливу
2.*	За характером впливу механізму на стан бюджетів усіх рівнів	1. Не впливають на характер відрахувань до бюджетів всіх рівнів
3.*	За характером впливу механізму на стан бюджетів усіх рівнів	2. Впливають на характер відрахувань до бюджетів всіх рівнів: а) сприяють стабільним відрахуванням до бюджетів усіх рівнів; б) можливе зменшення відрахувань до бюджетів усіх рівнів;
4.*	За характером впливу механізму на вибір джерела фінансування інвестиційного проекту	а) сприяють вибору використання власних джерел фінансування; б) сприяють вибору використання запозичених джерел фінансування; в) сприяють вибору використання залучених джерел фінансування.
5.*	За характером впливу механізму щодо залучення інвестицій у пріоритетні галузі економіки	а) активні (сприяють залученню інвестицій в пріоритетні напрями розвитку економіки); б) пасивні (не сприяють залученню інвестицій в пріоритетні напрями розвитку економіки).

Примітка: * - класифікаційні ознаки запропоновані автором.

Література

1. Чмыр, Е.С. Опыт и дальнейшие перспективы внедрения в Украине специальных экономических режимов [Текст] / Е.С. Чмыр // БИЗНЕС ИНФОРМ, 2007. – № 3 – 4. – С. 115 – 117.

2. Довганюк, Л.В. Науково-методичні основи державного регулювання інвестиційної діяльності [Текст]: автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.02.03 / Довганюк Леся Володимирівна; Науково-дослідний економічний інститут Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції України. – К., 2005. – 19 с.

3. Шкільнюк, О.М. Організаційно-економічний механізм регулювання інноваційної діяльності [Текст]: автореф. дис. ... канд. екон. наук:

08.00.03 / Шкільнюк Ольга Михайлівна; Науково-дослідний економічний інститут. – К., 2008. – 18 с.

4. Лакіш, С.М. Організаціо-економічний механізм залучення прямих іноземних інвестицій в економіку України [Текст]: автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.00.03 / Лакіш Софія Миколаївна; Львівський національний університет ім. Івана Франка. – Л., 2008. – 21 с.

5. Матюшенко, І.Ю. Іноземні інвестиції [Текст]: Навчальний посібник / І.Ю. Матюшенко, В.П. Божко. – К.: ВД «Професіонал», 2005. – 336 с.

6. Кириллов, В.Д. Основи державного регулювання інвестиційної діяльності в Україні [Текст] / В.Д. Кириллов // Держава та регіони. – 2003. – № 1. – С. 58 – 63.

7. Мартиненко, В.Ф. Аналіз інвестиційного середовища в перехідній економіці України [Текст] / В.Ф. Мартиненко // Вісник УАДУ. – 2001. – № 1. – С. 94 – 104.

8. Орловская, Ю.В. Проблемы регионального управления инвестиционной сферой [Текст] / Ю.В. Орловская, Я.А. Савченко // Економіка: проблеми теорії та практики. - Дніпропетровськ: ДНУ, 2000. – Випуск 46. – С. 78 – 83.

9. Білошенко, А.Ю. Кількісна оцінка вартості джерел фінансування проектів і програм [Текст] / А.Ю. Білошенко, І.А. Білошенко // Науковий вісник ужгородського університету. Серія: економіка. – Ужгород: УжНУ, 2011. – Спецвипуск 33, Ч.1. – С. 26 – 30.

10. Експрес-випуск Державної служби статистики України № 03/5-27/204 від 17.02.2012 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/express/expr2012/02_12/37.zip. – 18.02.2012 р.

Надійшла до редакції 5.01.2012

Рецензент: д-р екон. наук, професор, завідувач кафедри економічної теорії **Є.М. Воробйов**, Харківський національний університет ім. В.Н. Каразіна, Харків.

УСОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ КЛАССИФИКАЦИИ МЕХАНИЗМОВ ГОСУДАРСТВЕННОГО УПРАВЛЕНИЯ ИНВЕСТИЦИОННЫМИ ПРОЦЕССАМИ

И.А. Белошенко

Проведен анализ структуры механизмов государственного управления инвестиционными процессами, определен состав основных элементов, свойственных механизмам государственного управления объектами в сфере экономики. Разработано классификацию механизмов государствен-

ного управління інвестиційними процесами в відповідності з пропозиційними ознаками класифікації: по об'єкту управління; по рівню локалізації об'єкта управління; по функціям управління; по складу груп в структурі механізму; по вмісту інструментів, притаманних окремим механізмам. Також, автором запропонована класифікація, що дозволяє оцінити характер впливу механізму на об'єкт управління шляхом виділення наступних ознак: по характеру впливу механізму на інвестиційну активність об'єкта управління; по характеру впливу механізму на стан бюджетів всіх рівнів; по характеру впливу механізму на вибір джерела фінансування інвестиційного проекту; по характеру дій, що сприяють залученню інвестицій в пріоритетні галузі економіки.

Ключевые слова: механізми управління інвестиційними процесами, важелі механізмів, інструменти механізмів, класифікаційні ознаки, фактори впливу, склад груп, структура механізмів управління.

IMPROVEMENT OF THE CLASSIFICATION OF MECHANISMS OF GOVERNMENT INVESTMENT PROCESS

I.A. Biloshenko

The structure of the mechanisms of state management of investment processes has been analyzed. Mechanisms of state management in economics include: the legal unit, the unit of economic instruments, the unit of organizational instruments, the unit of informational instruments. Proposed the classification on the grounds of: facility management, the level of localization of the control object, control functions. Also, the author proposes a classification that allows to evaluate the influence of the nature of the mechanism on the control object on the grounds of: of influence on the investment activity of the control object, of influence on the budgets of all levels, of influence on the choice of source of financing investment projects, for attracting investment in priority sectors of the economy.

Keywords: mechanisms of investment processes, leverage instruments, tools, mechanisms, classification features, factors influencing the composition of groups, the structure of governance.

Білошенко Ірина Анатоліївна – старший викладач кафедри менеджменту Національного аерокосмічного університету ім. М.Є. Жуковського «ХАІ», Харків, Україна, e-mail: i.biloshenko@mail.ru.